

Victor Hadsor

Victor Madsen.

1865 — 1947.

Tirsdag den 15. Juli 1947 afgik Dansk Geologisk Forenings Æresformand, den tidligere Direktør for Danmarks Geologiske Undersøgelse, Dr. phil. VICTOR MADSEN, ved Døden paa Frederiksbergs Hospital efter et forholdsvis kort Sygeleje.

Med Dr. MADSEN mistede vi en af vore kendteste Geologer — ja, jeg kan godt sige: vor mest landskendte Geolog, den førende gennem en Menneskealder.

VICTOR CHRISTIAN MADSEN blev født 2. Marts 1865 som Søn af Kaptajn, senere Oberst EMIL MADSEN og Hustru MARIE ERNESTINE LAURENTZE GAMÉL, og han tilhørte saaledes ved Fødselen et anset borgerligt Milieu, hvad der ikke blev uden Betydning for hans Udvikling og Karriere. Han blev Student i 1882 og cand. polyt. i 1887, hvorefter han gik over i praktisk Virksomhed og blev konstitueret som Inspektør og Tegner ved Bryggeriet Gamle Carlsberg og senere Bryggerikemiker samme Sted.

1889 blev han ansat som Assistent ved Danmarks Geologiske Undersøgelse, der var oprettet Aaret i Forvejen.

Det er ret betegnende for Geologiens Stilling herhjemme paa den Tid, at af de 5 Geologer, som først fik Ansættelse ved D. G. U. — og som vi altsaa kan kalde Pionererne i den geologiske Kortlægning af Danmark — var de 4, nemlig K. RØRDAM, N. V. USSING, VICTOR MADSEN og AXEL JESSEN polytekniske Kandidater, ligesom ogsaa den første halve Snes Sommerassistenter var Polyteknikere; de havde nemlig ifølge deres Uddannelse visse Kvalifikationer, som gjorde dem bedre skikkede til Arbejdet saavel i Marken som i Laboratoriet end de naturhistorisk-studerende, der kun i ringe Grad gav sig af med Geologi¹⁾. Det er ogsaa ret betegnende, at D. G. U. først fik anvist Arbejdslokaler i den gamle Polytekniske Lærestanstalt i St. Pederstræde (Universitetets nuværende Annexbygning); først i 1892 flyttede man ind i Kælderetagen i det nuværende Mineralogisk Museum.

¹⁾ Den første Kandidat med naturvidenskabelig Embedsexamen, som blev ansat ved D. G. U., var mag. sc. N. HARTZ, der i 1896 fik Ansættelse som Assistent hovedsagelig med det Hverv at foretage Undersøgelser af de danske Moser.

I 1892 blev VICTOR MADSEN udnævnt til Geolog (senere kaldet Statsgeolog) og fik overdraget Ledelsen af de geologiske Arbejder paa Fyn. I de følgende Aar forberedte han Udgivelsen af Beskrivelsen til det geologiske Kortblad Hindsholm, og da den sydligste Del af Samsø ifølge Generalstabens Inddeling af Landet i Kortblade hører med til Hindsholmkortet, blev Undersøgelserne ogsaa overført til denne Ø. Kortbladene Hindsholm og Samsø blev publicerede i 1897 og senere efterfulgt af Kortbladene Bogense (1900) og Nyborg (1902), — men dermed standsedes ogsaa VICTOR MADSENS Virksomhed som Udgiver af Kortblade. Han fortsatte ganske vist Kortlægningsarbejdet endnu en Række Aar paa Bladene Svendborg, Langeland, Faaborg og Fredericia, men dels fik han mere og mere Interesse for Løsningen af specielle geologiske Problemer, dels blev han optaget af administrativ Virksomhed ved D. G. U.

Her var imidlertid sket følgende: efter den første Leders, Prof. FR. JOHNSTRUPS Død Nytaarsaftens Dag 1894, blev Ledelsen af D. G. U. overdraget til en Kommission bestaaende af Oberst i Generalstabens topografiske Afdeling LOUIS LE MAIRE som Formand, Fabriksinspektør, Dr. phil. HALDOR TOPSØE og Amatørgologen Dr. phil. VICTORINUS PINGEL, den Mand, der gav det første Stød til Oprettelsen af D. G. U.¹⁾ I 1901 fik Kommissionen en ny sammensætning, idet Botanikeren Professor EUG. WARMING og Dr. VICTOR MADSEN indsattes i Stedet for PINGEL, der allerede var udtraadt 1897, og TOPSØE, der nu blev Direktør for Arbejds- og Fabriktilsynet og derfor ønskede at fratræde.

VICTOR MADSEN havde imidlertid i 1895 erhvervet den filosofiske Doktorgrad paa en Afhandling om Istidens Foraminiferer i Danmark og Holsten, og i Aarene 1896—1904 holdt han Forelæsninger over Palæontologi. Efter LE MAIRES Død i 1913 blev MADSEN Direktør for D. G. U., og det lykkedes ham i 1917 at faa den gjort til en permanent Institution, idet den hidtil kun havde existeret som midlertidig med en Bevilling, der hvert Aar skulde vedtages paa Finansloven.

Det er ikke min Mening her at give en udtømmende Skildring af VICTOR MADSENS Arbejde i D. G. U.'s Tjeneste, det vil blive besørget fra anden Side, kun skal jeg nævne, at han efter Tjenestemandsløven skulde være frattraadt sin Stilling i 1935, da han fyldte 70 Aar; men paa Grund af visse Vanskeligheder med Valget af en Efter-

¹⁾ Se: D. G. U., 3. Række, Nr. 1, 1896, og VICTOR MADSEN: Victorinus Pingel. D. G. U., 4. Række, Bd. 2, Nr. 1 (1934).

følger fik han af Ministeriet forlænget sin Tjenestetid endnu halvandet Aar til 1937.

VICTOR MADSEN var en uhyre flittig Mand. Sin Uddannelse kom pletterede han paa Rejser og ved Studieophold i Berlin 1891—92 og i München 1895—96, under hvilke Ophold han knyttede Forbindelse med adskillige af de mere fremragende Geologer. Hans Flid fremgaar maaske ikke saa meget af hans videnskabelige Produktion, thi den er ikke særlig stor, men derimod af hans talrige Afhandlinger med populært Tilsnit, dels originale, dels Oversættelser af udenlandske populære Værker. Den første af disse var Oversættelsen til Dansk af det kvartærgeologiske Afsnit i A. G. NATHORST: Jordens historia. Regner vi alt, hvad han har skrevet, sammen, kommer vi op over 300 Afhandlinger og Pjecer. Ser vi paa hans videnskabelige Produktion, saa kan heraf foruden de omtalte Kortbladsbeskrivelser nævnes et Arbejde om Juraforsteninger i Østgrønland og et andet (sammen med Englænderinden Miss ETHEL SKEAT om Jura-, Neocom- og Gault-Blokke fra Danmark; men ellers omhandler hans Arbejder fortrinsvis Danmarks kvartære Aflejringer, som han behandlede dels alene, dels sammen med andre: Kvartæret i Røgle Klint, Eem-Zonernes (Cyprinalerets) stratigrafiske Forhold, Inddelingen af Danmarks Kvartær o. s. v. Han har under Arbejdet med disse Problemer gentagne Gange skiftet Standpunkt, alt eftersom hans egne Undersøgelser og Overvejelser blev paavirket af Kendskab til andre Geologers beslægtede Arbejder. Det var nemlig en anden prisværdig Egenskab hos VICTOR MADSEN: han var meget belæst og fulgte særdeles godt med i den udenlandske geologiske Litteratur, og hvad han derigennem erhvervede sig af Kendskab til nye Synspunkter, søgte han at gennemprøve ved sine egne Undersøgelser: naar de ældre Teorier ikke syntes ham tilfredsstillende, prøvede han en Forklaring ved nye. Da de gængse Forestillinger om Indlandsisens Tryk som Aarsag til Dislokationerne i vore Klinter ikke forekom ham tilstrækkeligt funderede, søgte han en bedre Forklaring ved Antagelsen af tektoniske Kræfters Virksomhed. For Ex. er hans Opdagelse og Undersøgelse af den glaciale, isdæmmede Sø ved Stenstrup paa Fyn givetvis paavirket af hans Kundskab om de isdæmmede Søer i Sverige. Da han i de senere Aar af sit Liv kastede sig over Studiet af Undergrunden og fik sat de præliminære Undersøgelser af denne i Gang herhjemme, var det dels ud fra det Kendskab, han havde erhvervet sig til de store Boreforetagender i Tyskland og andre Steder, dels udfra et Ønske om ved Geologiens Hjælp at paavise

nye Felter for økonomisk Virksomhed herhjemme. Dr. MADSEN indsaa nemlig paa et tidligt Tidspunkt, at skulde Interessen for de geologiske Undersøgelser holdes vedlige hos Repræsentanterne for Statsmagten og Bevillingsmyndighederne, maatte de videnskabelige Undersøgelser gaa Haand i Haand med de praktiske; for Ex. fik han allerede i 1911 oprettet en landøkonomisk Afdeling (Kalktrangs- og Mergelundersøgelse) ved D. G. U.

Dr. MADSEN var en meget rejselysten Mand; foruden de nævnte Studieophold i Berlin og München har han foretaget Studierejser i Skandinavien, England, Belgien, Holland, Schweiz og Italien, Rejser som han senere udstrakte til Tunis. Paa de internationale Geolog-Kongresser deltog han bl. a. i Excursioner i Spanien, Marokko og U. S. A. Paa de geologiske Kongresser, som han deltog i med Liv og Lyst, indledede han mange Bekendtskaber, som kom ham til Nytte under hans Studier. Her hjemme gennemstrejfedes han Landet paa Kryds og tværs, ikke alene som Deltager i Excursioner, men ogsaa som Foredragsholder i Folkeuniversitetsforeningen, hvis Sekretær han var i flere Aar. Det var paa disse Rejser, han lagde Grunden til sin — ja, jeg kunde næsten kalde det Berømmelse over hele Landet i de Kredse, som har Interesse for Naturvidenskab. Der er ingen Tvivl om, at naar Dansk Geologisk Forening tidligt begyndte at faa mange Medlemmer i vore Provinser, saa er dette hovedsageligt at føre tilbage til Dr. MADSENS Foredragsvirksomhed. Thi just som Foredragsholder for en ikke-akademisk uddannet Kreds egnede han sig godt. Hans Foredrag var ofte krydrede med skæmtende Bemærkninger, som tog Tilhørernes Interesse fangen og han talte populært i god Forstand. Jeg véd godt, at visse højlærde Herrer, navnlig blandt Zoologerne, rynkede paa Næsen af hans Popularisering, men der var ingen Grund til Forargelse. MADSEN vidste, hvad han kunde kræve af sit Publikum i Henseende til Forstaaelse, og han forstod ved sine Exempler hentede fra Hverdagslivet at gøre Fænomenerne forstaaelige for Tilhørerne, lad saa »Forklaringerne« til Tider have været noget drastiske. En anden Sag er det, at han af og til kunde glemme, hvad det var for en Kreds, han talte til. Jeg har paa mine Foredragsrejser rundt om i Landet atter og atter haft Lejlighed til at konstatere, hvor populær, ja virkelig afholdt Dr. MADSEN var i By og paa Land. Til Erhvervelsen af denne Popularitet kom nemlig ogsaa andre Egenskaber ham til Gode: han var en munter, jovial, venlig og imødekommende Mand; han kunde efter Foredraget bænke sig i et gemytligt Lag og være glad med de

glade. Og saa kunde han et Utal af Historier og Anekdoter, som han fortalte med en fin Pointering; det er dog et helt Kapitel for sig, som jeg ikke skal komme nærmere ind paa. Men det behøves heller ikke, for her i Foreningen er denne Side af hans Natur jo velkendt, maaske dog ikke for de helt unge, som kun sjældent har faaet Lejlighed til at se ham udfolde sig. Vi, der har været ansat ved D. G. U., mindes med Fornøjelse de daglige Frokosttimer, hvor vi nød godt af Dr. MADSENS Fortællekunst og øvrige Underholdning om Æmner, hentede fra de Ting eller Forhold, der havde hans Interesse — og de var mange; men han forstod ogsaa at lede Samtalerne ved disse Frokoster, saa de ofte blev til smaa private Møder, hvor Tjenesteanliggender eller de Arbejder, hver især var beskæftiget med, blev Genstand for kollegial Drøftelse. Dr. MADSEN kunde af og til paa de mærkeligste Tidspunkter og af de mærkeligste Grunde blive umaadelig heftig og udvise en kolossal Stædighed, men det gik i Reglen ligesaa pludselig over, og som Chef for D. G. U. viste han i Almindelighed en stor og godmodig Forstaaelse for enhver ny Idé, der maatte fremkomme; mange af de Unge, han har opdraget, har ham at takke for den økonomiske Støtte til slige Ideers Gennemførelse, idet han gerne paatog sig Ulejligheden med at opsøge de formaaende Personer, hvorunder Legater o. lign. sorterede og dér talte de Unges Sag, hvad enten det gjaldt Deltagelse i udenlandske Kongresser eller Hjælp til Studierejser. Jeg har nævnt hans Lyst til Rejser; denne Lyst søgte han ogsaa at vække hos andre, ikke blot hos de Unge ved D. G. U., men ogsaa hos Medlemmer af Dansk Geologisk Forening. Jeg skal her nævne hans store Arbejde for at faa sat Foreningens Frankrigs-Excursion i 1925 i Gang, en Excursion, som jeg formoder, at Deltagerne endnu tænker paa med Glæde. Jeg kunde ogsaa nævne vor Deltagelse i Kvartærgeolog-Kongressen i Wien 1936, ligesom jeg heller ikke bør forbigaa hans Arbejde for at bringe det internationale Geologmøde i Stand, med hvilket D. G. U. i 1928 fejrede sit 40-aars Jubilæum, og som i høj Grad henledte fremmede Geologers Opmærksomhed paa os og vakte deres Interesse for Danmarks Geologi. Som Bindeled mellem den geologiske Verden i Danmark og Udlandet var Dr. MADSEN af internationalt Format.

Blandt VICTOR MADSENS mange Interesser udover Geologien var hans Interesse for Sprog ikke den mindste. Han ikke blot talte og skrev de 3 Hovedsprog Tysk, Fransk og Engelsk, men han var ogsaa fortrolig med Italiensk (han var i nogle Aar Formand for den dansk-

italienske Forening »Dante Alighièri«), og disse Sprogkundskaaber kom ham selvfølgelig til Gode paa de mange Kongresser, hvori han deltog, — ligesom de ogsaa kom de danske Deltagere til Gode under det nævnte Geologmøde i København og paa vor Forenings Frankrigs-Excursion. Men det var ikke blot i det *sydlige* Udland og i de fremmede Verdensdele, han gjorde sig gældende; ogsaa blandt vore skandinaviske Brødre havde han et godt Navn og var en velset Gæst, takket være den naturlige Elskværdighed, han udfoldede paa Møder og Excursioner. Jeg mindes den Tale, han holdt for Damerne (thi ogsaa for det andet Køn var han charmerende), som han holdt paa Bergens-Excursionen under det skandinaviske Naturforsker møde i Kristiania 1916 — og mange tænker sikkert endnu med Glæde paa den fornøjelige Tale, som han i sin høje Alderdom holdt ved Festen paa »Hasselbackan« ved Geologiska Föreningens i Stockholm 75-aarige Jubilæum i Maj 1946. Denne Rejse til Stockholm havde han glædet sig til som et Barn; den kom som en Lettelse ovenpaa Krigsaarenes mørke og trange Tid, — og han gennemførte den med Glans, trods sin uomtvistelige Affældighed. Han var paa den Tur i Aktivitet hele Dagen og svær at faa i Seng om Aftenen!

Dr. MADSEN var Medlem af adskillige inden- og udenlandske lærde Selskaber og Foreninger, i første Række selvfølgelig de geologiske; men paa Grund af sin Interesse for alt, hvad der kan komme ind under Begrebet »humaniora«, var han ogsaa Medlem af andre Institutioner f. Ex. det danske »Selskab for Historie, Litteratur og Kunst«, af hvilket han ikke blot var mangeaarigt Medlem, men ogsaa Formand og Æresmedlem.

Af Dansk Geologisk Forening var Dr. MADSEN selvsagt Medlem fra dens Stiftelse i 1893 og adskillige Gange Medlem af dens Bestyrelse. 8 Gange blev han valgt til dens Formand, første Gang i 1898, sidste Gang i 1936; tilsidst hædrede Foreningen ham ved paa Generalforsamlingen 27. Januar 1941 at vælge ham til Foreningens Æresformand.

Jeg vil nu bede Dem give mig Deres Tilslutning, naar jeg udtaler et

Ære være hans Minde!

V. Nordmann.